

6. Atlas-tyttö

7. Osuustoimintamuistomerkki, Ostoksilta paluu

8. Runoilija ja muusa

9. Suomen neito

10. Tanssiva tyttö ja Rosa Meriläinen

6. ATLAS-TYTTÖ

Essi Renvall, 1954, Marianpuisto

Atlas-tyttö on Tampereen naisvaltaisen teollisuuden symboli. Sitä voidaan pitää Näsikallion suihkulähteen Pohjan neidon modernisoituna versiona. Molemmilla on käsissään kultalankaa, mutta kotoinen varttina on 40 vuodessa vaihtunut tehtaan puolaan. Suomen Trikoo Oy lahjoitti veistoksen kaupungille yhtiön 50-vuotisen toiminnan kunniaksi.

”Tekstiiliteollisuuden kukoistusaikana Tampere oli likkojen kaupunki. Tehtaisten työntekijöistä merkittävä osa oli naisia, joista monet elivät oman rahan ansiosta itsenäistä ja vapaata elämää ilman omaa perhettä ja siihen liittyviä velvollisuuksia. Likat usein asuivat yhdessä, kimppekämpissä. Heistä moni oli aikansa sinkkuja, joiden pelättiin myös levittävän ympärilleen tapainturmelusta.

Kirjailija Virginia Woolf on kirjoittanut, että nainen tarvitsee omaa raa ja oman huoneen. Se on vapauden ehto. Atlas-tyttö edustakoon siis paitsi työteliästä, myös vapaata naista.”

7. OSUUSTOIMINTAMUISTOMERKKI ”TUKINKANTAJAT” JA ”OSTOKSILTA PALUU”

Wäinö Aaltonen, 1950, Eteläpuisto

Muistomerkki pystytettiin Tampereelle vuonna 1900 perustetun Suomen ensimmäisen osuuskaupan 50-vuotisjuhlien kunniaksi. Osuuskauppojen keskusjärjestön Kulutusosuuskuntain Keskusliiton järjestämän muistomerkkilpailun voitti Wäinö Aaltonen luonnoksellaan Pato. Monumentin etupuolella on yhteistoiminnan henkistä ja

kohottavaa puolta symboloiva kolmen naisen ryhmä. Yksi naisista kantaa kädessään onnen oksaa, toinen ostolaukkua ja kolmas leipäkorja. Vastakkaisella sivulla on neljä tukkia kantavaa miestä. Muistomerkki oli aikanaan Pohjoismaiden suurin veistos.

”Osuustoiminnan hengessä patsas kuvaa yhteistoimintaa. Miehet ja naiset eivät ole päässeet paaden samalle puolelle, mutta kumpaisetkin omalla puolellaan edustavat keskinäistä toveruutta. Nais-

ten välinen solidaarisuus kukkii yhteisellä ostosreissulla, jonka tehtävä on teoksessa myös muistuttaa yhteistoiminnan henkisestä ja kohottavasta puolesta. Varmaa onkin, että naiset voivat toimia toistensa tukena. Iloisesta sisaruudesta hyötyvät kaikki. Patsaan äärellä onkin hyvä kiittää ystäviä arkisesta avusta ja tuesta. Hyvä ohjenuora naissolidaarisuuteen on kehua nainen päivässä.”

8. RUNOILIJJA JA MUUSA ALEKSIS KIVEN MUISTOMERKKI

Wäinö Aaltonen, 1926–1928, Vanhan kirjastotalon puisto

Kansalliskirjailijamme Aleksis Kiven (1834–1872) muistoksi pystytetty veistos tunnetaan myös nimellä Hengetar siunaa runoilijaa. Teos on vuonna 1926 järjestetyn muistomerkkilpailun voittaja. Patsaan päärahoittaja oli vuorineuvos Emil Aaltonen, ja osa rahoituksesta saatiin kansalaiskeräyksellä. Teoksen pystytti Tampereen Taiteilijaseura ry, ja se paljastettiin Hämeen heimojuhliissa 1928.

”Nainen muusana innoittaa luovaa taiteilijaa. Symbolisessa patsaassa naisahmon tehtävänä on myös toimia vertauskuvana taiteilijan kutsu- mukselle, jossa on jumalallisen käden kosketus. Monilla taiteilijasankareilla on taustallaan tunnettu muusa. Naistaiteilijoiden kohdalla muusasta ei yleensä puhuta, vaan miehiä pidetään pikemminkin mentoreina tai vertaisina keskustelukumppaneina.

Naiset muodostavat pääosan taideyleisöstä. Niinpä tätä patsasta voidaan pitää myös kunnianosoituksena naisille kulttuurin kuluttajina.”

9. SUOMEN NEITO

Wäinö Aaltonen, 1928, Hämeensilta

Kauppaneuvos Rafael Haarlan lahjoittamat Pirkkalaisveistokset tilattiin taiteilija Wäinö Aaltoselta. Ne sijoitettiin uudelle Hämeensillalle Tampereen kaupungin 150-vuotisjuhlaksi vuonna 1929. Kolmen mie- veistoksen rinnalla seisova Suomen neito kuvaa aikansa pirkkalaisnaista. Suomen neidon lakitus kuuluu opiskelijoiden vappuperinteisiin.

”Hämeensillan miespatsaat esittävät eri ammattikuntia: Veronkanta- ja, Eränkävijä ja Kauppias. Naispatsaalla ei vastaavaa roolia ole. Kuvittele ajatusleikkinä neljän patsaan ryhmä, jossa kolme naispatsasta esittäisivät perinteisiä naisammatteja neljännen patsaan edustaessa miehiä sukupuolena.

Ei Suomen neito kuitenkaan edusta vain sukupuoltaan. Suomen neito on myös isänmaan terveen elinvoiman symboli. Runsasmuotoinen nainen ikään kuin loihtii mieskatsojan mieleen, mikä kaikki kotimaassamme on puolustamisen arvoista ja rakasta. Ennen vanhaan naisten ajateltiin pitävän pystyssä myös maamme moraalia ja puhtautta.”

10. TANSSIVA TYTTÖ

Väinö Richard Rautalin, 1950, Sorsapuisto

Alaston, nuori nainen edustaa kauneutta, liikunnan ja terveen elämän riemua. Kaupunki lunasti taiteilijan vuonna 1938 valmistaman kipsi- valoksen, ja siitä tehty pronssiteos sijoitettiin Sorsapuistoon vuonna 1950. Teoksen kustannukset katettiin Winterin lahjoitusrahastosta.

”Kevyesti maasta ponnistava tanssiva tyttö on oikea raikkauden symboli. Elämä voi olla kevyttä ja hauskaa hupia. Ilo omasta kehosta ja sen voi- masta olkoon kaikkien oikeus, ilman ulkonäköpaineita. Tanssivan tytön luona onkin hyvä kiittää omaa vartaloaan, sen kauneutta ja taitavuutta. Tanssiharrastus on leimallisesti tyttöjen laji, samoin puistojummat. Julkinen valta tukee eri liikuntaharrastuksia eri summilla. Toisille esimerkiksi rakennetaan halleja, toisille ei. Liikunnan riemu on kuitenkin kaikkien yhteinen oikeus.”

11. KANSAN HYVÄKSI, Gunnar Finne, 1942, Suomen Pankki

12. MERENNEITO, Milja Aarnio, 1965, Oikeustalon edusta, Tampella

13. UUTINEN, Heikki Varja, 1981, Hämeenpuisto

14. KULTAKUTRI, Matti Haupt, 1952, kesällä Joselininniemi, Pyyntikki, talvella Keskusvirastotalo

15. SUOMEN JÄRVET, John Munsterhjelm, 1911, Vaha-Helmin puisto, Epilä

16. YSTÄVYYSKAUPUNKIVEISTOS KIOVA–TAMPERE, RENGAS YSTÄVYYSKAUPUNKIKETJUSSA, Anneli Sipiläinen, 1981, Kiovanpuisto, Kaleva

17. MUUSA JA MAARELIEFI, Laila Pullinen, 1989, Runoilijan aukio, Hervanta

18. OLO NO: 39, OLO: Marko Vuokola, Pasi Karjula, 2002, Karosen koulu, Annala

Lähde: www.tampere.fi/ekstrat/taidemuseo/patsaat

Tekstit: Rosa Meriläinen, Sirpa Joenniemi, Soila Kaipainen, Jaakko Laurila
Kuvat: Teemu Keskinen
Taitto: Riina Viljanen

Tampereen likat -raitit on toteutettu Tampereen kaupungin kulttuuripalvelujen ja Tampereen taidemuseon yhteistyönä.

Kulttuuriraittiesitteet digitaalisena osoitteessa www.tampere.fi/kulttuurijamuseot/kaupunginosa/raitit

TAMPEREEN KAUPUNGIN KULTTUURIPALVELUT
PUUTARHAKATU 11, P. (03) 5656 6137
TAMPERE.FI/KULTTUURIJAMUSEOT

TAMPEREEN LIKAT Naisaiheisia julkisia veistoksia

Tampere tunnetaan etenkin kenkä- ja tekstiiliteollisuudesta, joka työllisti 1800–1900-luvulla tuhansittain naisia. Tampere leimautui naisten kaupungiksi, ja ”Tampereen likoista” muodostui käsite.

Tehtaanomistajat ja kauppiat lahjoittivat kaupungille veistoksia sekä rahaa taidehankkeita varten. Myöhemmin myös Tampereen kaupunki ja erilaiset kansalaisjärjestöt hankkivat julkisiin tiloihin taidetta. Runsaan sadan vuoden aikana karttuneessa Tampereen kaupungin taidekokoelmassa on noin 130 julkista veistosta. Näiden teosten joukossa on parikymmentä patsasta, joissa nainen on pääosassa tai tasavertaisena miehen kanssa.

Julkiset veistokset ja muistomerkit ovat meidän kaikkien yhteistä aineellista ja henkistä kulttuuriperintöä. Ne kantavat mukanaan merkityksiä ja viestejä, jotka kertovat pystyttäjiensä yhteiskunnallisista, poliittisista ja esteettisistä arvoista. Teosten merkitykset eivät kuitenkaan ole pysyviä. Niitä voidaan tarkastella paitsi oman aikansa ilmentymänä myös suhteessa tähän päivään. Julkinen veistos voi olla avoin uusille tulkinnoille ja miellelytyksille, jotka pohjautuvat tämän päivän ihmisen ajatus- ja kokemusmaailmaan.

Tampereen naisaiheiset veistokset ja muistomerkit tarjoavat aineksia naisen aseman ja siinä tapahtuneiden muutosten pohdiskeluun niin taiteessa kuin yhteiskunnassakin. Tämän varsin miehisenä pidetyn taiteenlajin aihe maailmassa naisella on monta roolia. Hän on arkkityyppinen naiskauneuden ja terveen elinvoiman symboli. Muusana hän edustaa korkeampia henkisiä arvoja ja äitinä hän on perheen turva ja lohduttaja ja perinteen siirtäjä. Nainen on kuvattu myös myyttisenä taruolentona tai yhteiskunnallisen ja poliittisen toiminnan henkilöitymänä. Sen sijaan itsenäisenä, historiallisena henkilönä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana ainoastaan kirjailija Minna Canthille on arvostusta ja kunnioitusta osoitettu muistomerkin muodossa.

Oppaana raitilla toimii tietokirjailijana ja feministinä tunnettu Rosa Meriläinen – itsekin Tampereen likka.

Esitteessä veistoksia koskevia faktatietoja täydentävät Rosa Meriläisen ajatukset naisaiheisista veistoksista. Jokainen raitilla kulkija voi kehittää myös omia tulkintojaan teoksista.

Esitteeseen on mahtunut mukaan kymmenen keskustassa olevaa veistosta. Muut naisaiheiset veistokset esitellään kulttuuriraiteiden internetsivuilla www.tampere.fi/kulttuurijamuseot/kaupunginosa/raitit. Kaikkiin Tampereen kaupungin julkisiin veistoksiin, muistomerkkeihin ja -laattoihin voi tutustua internetissä osoitteessa www.tampere.fi/ekstrat/taidemuseo/patsaat.

1. Kurun haaksirikon muistomerkki

2. Pohjan neito, osa Näsikallion suihkukaivoa

3. Minna Canthin muistomerkki

1. KURUN HAAKSIRIKON MUISTOMERKKI

Yrjö Liipola, 1940, Näsikallio

Lapsiaan suojaava äitiä kuvaava veistos seisoo korkealla jalustalla selin Näsijärvelle ja Siilinkarille, Kuru-laivan onnettomuuspaikalle. Höyrylaiva Kuru kaatui Näsijärvellä syysmyrskyssä 7.9.1929, jolloin 138 ihmistä menehtyi. Kilpailun tuloksena hankittu veistos pystytettiin suuronnettomuuden muistoksi 1940.

Rosa Meriläinen: ”Suurten tragedioiden äärellä nainen edustaa kaikkia surijoita. Vaikka suuronnettomuuksissa ja sodissa myös naiset haavoituvat ja kuolevat, mielikuvissamme juuri nainen jää rannalle sirottelemaan tuhkaa päälleen. Miesten lähtiessä merille naisen on jäätävä ja kannettava vastuu arjesta.

Kurun murhenäytelmän muistomerkissä nainen on myös äiti, josta lapsi hakee turvaa ja suojaa. Äidin tehtävä maailmanjärjestyksessä on edustaa pysyvyyttä, lapsen jatkuvuutta. Äitinä surevankin naisen on oltava vahva.”

2. NÄSIKALLION SUIHKUKAIVO

Emil Wikström, 1913, Näsikallio

Kauppias Nikolai Tirkkonen lahjoitti vuonna 1909 Tampereen kaupungille varat suihkukaivoa varten juhlistaakseen yrityksensä 40-vuotista toimintaa. Arkkitehti Birger Federleyn suunnitteleman arkkitehtonisen graniittirakennelman kruunaa kolme erillistä Emil Wikströmin pronssiveistosta. Veistoksista ylin kuvaa Pohjan neitoa istumassa sateenkaarella kehräävässä värttinällä kultalankaa. Alempana ovat vanhempia ja lapsia kuvaavat allegoriset veistosryhmät.

”Ammatit jakaantuvat edelleen Suomessa voimakkaasti sukupuolen mukaan. Ammattien arvostus ja palkkaus eivät ole tasaveroiset. Suihkukaivon alemmalla tasolla isä ja poika edustavat taiteilijan mukaan tampere-laista tehdasteollisuutta, äiti ja tytär kotiteollisuutta.

Tärkeää on, että naisten kotonakin tekemä työ mielletään arvokkaaksi, ei pelkäsi puuhaksi tai askareeksi, josta ei tarvitse maksaa palkkaa. Ylinä istuvaa kultalankaa kehrävää Pohjan neitoa voi ajatella myös naisjohtajuuden ja taloudellisen vallan kuvaksi.”

3. MINNA CANTHIN MUISTOMERKKI

Lauri Leppänen, 1951, Hämeenpuisto

Kirjailija Minna Canth (1844–1897) syntyi ja asui varhaislapsuudessa Tampereella. Hänen muistokseen pystytetty veistos esittää nuorta Minnaa. Veistoshanke sai alkunsa Tampere-Seuran ehdotuksesta. Kutsukilpailun voitti kuvanveistäjä Lauri Leppänen luonnoksellaan Taistelija. Veistos sijoitettiin lähelle Puutarhakatua, jonka varrella kirjailijan syntymäkoti oli sijainnut.

”Minna Canthin päivää, tasa-arvon päivää liputetaan Suomessa 19. maaliskuuta. Canth edusti 1880-luvulla ohjelmallista realismia ja tarttui yhteiskunnallisiin epäkohtiin kirjoituksissaan. Hän oli omana aikanaan paitsi suosittu kirjailija, myös parjattu naisasianainen, jota vanhoilliset piirit karttoivat. Naisasian lisäksi Canthin tuotannossa ja ajattelussa kantavana teemana ovat luokkaerot. Canthin tunnetuimmat näytelmät ovat edelleen osa suomalaisten teatterien ohjelmistoa.

Paaden takapuolella on korkokuva näytelmästä Anna Liisa. Se kertoo työstä, joka salaa häidissään surmaa äpärälapsensa. Anna Liisa kantaa yksin vastuun teosta kaksinaismoraalin suojellessa miehiä.”

4. VEDEN ALLA

Eila Hiltunen, 1960, Pääkirjasto Metso

Tämä Suomen ensimmäinen hitsaamalla tehty julkinen taideteos oli aluksi osa suihkulähdettä, jonka vesialtaan ja lasiputkirivistön oli suunnitellut arkkitehti Aarno Ruusuvauri. Teos pystytettiin Pyynikin uimahallin edustalle vuonna 1962. Vuosien kuluessa ympäristö kuitenkin muuttui, ja putkiston rikkoontunutta teos siirrettiin varastoon. Vuonna 1986 teos sijoitettiin Tampereen pääkirjaston sisäankäynnin yhteydessä olevaan vitriiniin.

”Veden alla -teos erottuu patsasraitin muista teoksista sillä, että siinä nainen ja mies ovat tasaveroisena samassa toimessa. He sukeltavat. Naisten ja miesten ei tarvitse erota toisistaan oman sukupuolensa edustajien joukkoon, vaan he voivat yhdessä harrastaa asioita. Patsas saakin kertoa tasa-arvosta, naisten ja miesten välisestä ystävytydestä ja kumppanuudesta. Yhteisellä sukelluksella molemmat oppivat ja viisastuvat, sillä sukellus syvyysiin symboloi myös tiedonjanoa.”

5. SURU

Wäinö Aaltonen, 1950–1960, Pyynikin kirkkopuisto

Tampereen kaupunki osti Suru-veistoksen suoraan taiteilija Wäinö Aaltoselta. Patsas sijoitettiin vuonna 1963 Pyynikin kirkkopuistoon, joka oli hautausmaana 1785–1880.

”Klassinen surijanainen on yhdistelmä Suomi-neitoa ja antiikin tarua Niobesta. Äitiyden on aikoinaan ajateltu olevan naisen tärkein tehtävä. Niobella oli jopa neljätoista lasta. Tarun mukaan Niobe oli kerskunut paremmuuttaan jumalatar Letolle, jonka ainoat lapset Apollon ja Artemis sitten tappoivat kostoksi ja rangaistukseksi Nioben kaikki lapset. Niobe-parka pakeni vuorille ja muuttui itkiessään kiveksi. Nykyajasta käsin yksi tarinan opetuksista voi olla se, ettei naisen kannata elää lastensa kautta. Toisaalta lapsensa menettäneen vanhemman suunnattomaan suruun on helppo samastua.”

4. Veden alla

5. Suru